

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
ГОУ ВПО «ДОНБАССКАЯ НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА И
АРХИТЕКТУРЫ»**

«НАУКА И МИР В ЯЗЫКОВОМ ПРОСТРАНСТВЕ»

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

**II Республиканской
очно-заочной научной конференции**

(23 ноября 2016 г., г. Макеевка)

Макеевка, 2016

УДК 80(06)+81(06)
ББК 81.2
Н 34

Печатается по решению ученого совета ГОУ ВПО «Донбасская национальная академия строительства и архитектуры», протокол № 3 от 28.11.2016 г.

Редакционная коллегия:

- Горохов Е. В. – председатель оргкомитета, ректор академии, д.т.н., профессор;
Зайченко Н. М. – проректор по учебной работе, д.т.н., профессор;
Муцанов В. Ф. – зам. председателя оргкомитета, проректор по научной работе, д.т.н., профессор;
Назим Я. В. – проректор по научно-педагогической работе и международным связям, к.т.н., доцент;
Левченко В. Н. – проректор по научно-педагогической и воспитательной работе, к.т.н., профессор;
Назар Р. Н. – декан факультета гуманитарной подготовки, заведующий кафедрой прикладной лингвистики и межкультурной коммуникации, к.ф.н., доцент;
Новикова Ю. Н. – доцент кафедры прикладной лингвистики и межкультурной коммуникации, к.ф.н., доцент.

Наука и мир в языковом пространстве : сборник научных трудов II Республиканской очно-заочной научной конференции (23 ноября 2016 г., Макеевка) / редкол. : Е. В. Горохов, Н. М. Зайченко и др. – Макеевка : ДонНАСА, 2016. – 580 с.

Сборник содержит 138 научных работ участников II Республиканской очно-заочной научной конференции «Наука и мир в языковом пространстве».

УДК 80(06)+81(06)
ББК 81.2

Материалы представлены по таким тематическим направлениям: «Теоретико-методологические и прикладные проблемы филологии»; «Ономастика Донбасса»; «Язык как отражение духовных и этнокультурных ценностей»; «Межкультурная коммуникация: проблемы и перспективы»; «Методика преподавания лингвистических дисциплин: традиции и инновации»; «Язык и средства массовой информации. Аббревиация», каждое из которых состоит из двух частей: 1) работы учёных-лингвистов, литературоведов, культурологов, методистов, педагогов (собственные и в соавторстве); 2) статьи и тезисы аспирантов, магистрантов, студентов, учащихся 10–11 классов в соавторстве с научным руководителем.

Издание заинтересует учёных-филологов, педагогов, студентов, учащихся, а также широкий круг читателей.

Научное электронное издание

Авторы научных статей несут ответственность за оригинальность текстов, а также достоверность изложенных фактов и положений

© Донбасская национальная академия строительства и архитектуры, 2016

Литература

1. Ефремов О. Ю. Педагогика : учебное пособие / О. Ю. Ефремов. – СПб. : Питер, 2010. – 352 с.
2. Полат Е. С. Интернет на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 2. – С. 14–19.
3. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. – 2-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 1600 с.
4. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе : учебное пособие для вузов / Д. В. Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.
5. Fedicheva N. V. Teaching English as a Foreign Language / N. V. Fedicheva. – Lugansk : Publishing House of the State Establishment “Taras Shevchenko LNU”, 2011. – 240 p.
6. Key facts and figures about the European Union. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2004. – 79 p.

ДИСКУСІЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Сердюкова Тетяна Ігорівна,

кандидат філологічних наук, доцент
зав. кафедри української мови та загального мовознавства

Чебанова Марина Олегівна,

студентка II курсу магістратури
спеціальності «Російська мова та література»
**ДОЗ ВПО ЛНР «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»**

Професійна мовленнєва діяльність викладача-словесника – це діяльність, здійснення якої зумовлене врахуванням сукупності психосоціальних, соціокультурних і педагогічних чинників, чіткою орієнтацією щодо сформованості педагогічних умінь, усвідомленістю особливостей педагогічної діяльності, набуттям індивідуального досвіду в різних сферах взаємодії зі студентами за допомогою слова. Метою професійної мовленнєвої діяльності є створення монологічного або діалогічного висловлювання задля ефективного педагогічного впливу на студента з урахуванням чинників, що регулюють і визначають цей процес, і специфічні засоби корекції цього впливу.

Одним із видів професійної мовленнєвої діяльності викладача-словесника є дискусія.

Метою нашого дослідження є визначення особливостей використання дискусії як засобу активізації мовленнєвої діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу.

Останні десятиліття ознаменовані появою робіт психолого-педагогічного та методичного спрямування, у яких проаналізовано різні аспекти дискусійного навчання: У. Глассер (переваги дискусійного навчання), С. Дем'янчук (дискусія як засіб мотивації навчальної діяльності), Н. Михальчук (психологічні умови ефективності навчальної дискусії) та ін.

У сучасній лінгводидактиці майже відсутні праці, у яких би було розглянуто питання місця дискусії в мовленнєвій діяльності викладача та студентів, що й зумовило вибір теми нашого дослідження.

„Дискусія, – на думку Л. Мацько, – це обговорення певної проблеми або групи питань чи одного дуже важливого питання з метою досягнення істини” [5, с. 187]. Головним для дискусії є пошук істини шляхом постановки й зіставлення аргументів. Дискусію розглядають передусім з боку комунікативного й інтерактивного призначення: дискусія – це отримання і передача інформації під час спілкування та досягнення взаєморозуміння [2, с. 120].

В освітніх закладах переважає імперативний тип дискусій, в умовах якої учасники доходять спільної позиції, спільного погляду на предмет обговорення. Цей тип дискусії оцінюють як результативний: з кількох точок зору учасники дискусії обирають один погляд, аргументований, докладно доведений і зрозумілий усім [4, с. 164].

Успіх дискусії залежить від формулювання теми, її конкретності, вираженості в ній суперечливого моменту, того енергетичного заряду, здатного викликати бажання говорити, уміння ведучого дискусії створювати й підтримувати дискусійну атмосферу; уміння учасників дискусії аргументувати висловлені думки тощо.

Основу мовної структури дискусії становить своєрідне переплетення монологічного й діалогічного мовлення („монолог у діалозі” і „діалог у монологі”), яке дістало назву „дискусійне мовлення” – це мовлення, що виникає під час суперечки, диспуту, дискусії, коли стикаються протилежні або різні погляди на проблему або питання [6, с. 52].

Викладачі під час вивчення дисципліни «Українська мова в професійній діяльності» використовують дискусію як засіб активізації мовленнєвої діяльності студентів, зосереджують увагу на структурно-синтаксичних і функціональних особливостях діалогічного мовлення. Адже багато синтаксичних особливостей діалогу залежать від самих реплік, межею між якими є кінець мовлення одного студента і початок мовлення іншого. Слід зважати й на те, що механізм взаємодії реплік зумовлений задачами аргументації, комунікативними намірами учасників дискусії. Зауважимо, що й розмір дискусійного виступу більший за звичайну репліку в діалозі [7, с. 1].

У діалогічному мовленні студентів переважає синтаксичний еліпс. Деякі еліптичні висловлювання і вставні слова (словосполучення і речення), модальні слова, що широко використовуються в практиці дискутування, не лише

підтверджують ту або іншу думку, але й є передумовою для нового висловлювання, яке несе нову інформацію (*так, ні, справді, звичайно* тощо).

До поняття синтаксичного еліпса входить пропуск структурних елементів речення – прийменників, сполучників, головних і другорядних членів речення (повне або часткове), головних і підрядних речень. Наприклад:

- *Ви погоджуєтеся з моєю думкою.*
- *Так.*
- *А в майбутньому не зміните?*
- *Ні.*
- *Добре.*

У дискусії, що набула ознак полілогу, беруть участь мовець, адресат, учасники та випадкові слухачі. При цьому стратегії спілкування мовців з трьома іншими типами осіб відрізняються: для адресата – класичний іллокутивний акт; для учасника – інформатив; для випадкового слухача – ігнорування. Мовець може і сам розподіляти ці ролі, наприклад, ігнорувати когось з учасників, залишаючи йому роль випадкової особи. Розподіл ролей здійснюється шляхом просторового розташування учасників, перебігу розмови, жестів, манери мовлення, змісту мовлення та інших засобів [1, с. 145].

Мовні одиниці або мовленнєві конструкції, які вміщуються в аргументний фокус, з погляду аргументатора повинні забезпечити найбільший вплив на адресата. Мовними засобами, що найчастіше вживаються з метою аргументації власного погляду, можна вважати дієслова: *говорити, стверджувати, думати* тощо; модальні слова зі значенням упевненості: *дійсно, звичайно, однозначно, зрозуміло*; модальні частки: *таки, ж, же, адже* тощо; питальні речення: *чи не так?, хіба не правда?* тощо; займенники, які демонструють причетність адресата до того, що відбувається, створюють ефект єдиного поля для мовця та слухача; мовленнєві кліше, що містять вказівку на статус мовця, на його особистий досвід, знання в певній галузі: *на мою думку, на мій погляд* тощо; умовні підрядні частини [3, с. 1].

Лексичні та граматичні засоби тісно пов'язані з інтонацією, складником інтонації є мелодика – рух висоти тону голосних звуків. Викладач учить студентів на перекрикувати опонентів, витримувати темп мовлення, паузи, звертати увагу на те, що навіть мовчання в дискусії може бути комунікативно значущим.

Кожна дискусія має три основні етапи: підготовчий, основний, заключний, дотримання яких дисциплінує учасників, дозволяє дійти спільної думки у вирішенні проблемного питання, адже основна мета дискусії – не визначити переможців, а знайти правильний шлях розв'язання проблеми або дійти згоди у вирішенні суперечливого питання.

Умовою ефективності дискусії як методу навчання є попередня підготовка студентів до обміну поглядами з конкретної проблеми – мова йде про накопичення необхідних знань і вибір форми їх викладення з метою переконання опонентів.

Перед кожною дискусією важливо оцінити первинні комунікативні параметри. Так, навчальна дискусія неможлива без дотримання таких принципів: сперечатися „від співрозмовника”, перед початком дискусії або в ході її уточнити, чи одне невирішене проблемне питання, чи однаково всі розуміють найважливіші слова, не можна сперечатися одночасно з кількох положень, у суперечці протистоять позиції, слабкі аргументи подаються одночасно, сильні – по чергово, з акцентуванням кожного з них. Пропонуємо студентам такі види дискусій: „Засідання експертної групи”, „Оцінювальна дискусія”, прийом „ПРЕС”, які дозволяють студенту висловити свою точку зору, пояснити, у чому вона полягає („Я вважаю, що...”), пояснити причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази („...тому, що...”), навести приклади, додаткові аргументи на підтримку своєї позиції, назвати факти, які демонструють Ваші докази („...наприклад...”), Узагальнити свою думку, зробити висновок („отже, ...”, „таким чином, ...”).

Особливе місце серед вправ і завдань, спрямованих на формування вмій і навичок студентів брати участь у дискусії, посідають вправи, побудовані на текстовій основі, оскільки текст на заняттях з української мови використовується не лише з метою формування мовленнєвих умінь і навичок студентів, але й задля опанування мовних рівнів (лексичного, граматичного, стилістичного, а також риторики); для ілюстрації функціонування мовних одиниць у мовленні, як зразок мовлення певного типу, форми та жанру; як модель породження мовленнєвого висловлювання, повідомлення або мовленнєвого спілкування.

Важливим етапом роботи викладача є аналіз і оцінювання проведеної дискусії. Ефективність обговорення дискусійних питань, на наш погляд, визначають такі критерії: культура дискусії; змістовність, глибина обговорення; активність більшості учасників; демонстрація різних точок зору; реалізація мети дискусії; дотримання теми обговорення; структурованість, логічність дискусії; позитивність, емоційність учасників; продуктивність і конструктивність дискусії; завершеність дискусії.

Безпосередніх учасників дискусії не варто оцінювати лише за активністю чи грамотно побудованими висловлюваннями. Пропонуємо застосовувати аналіз у трьох площинах: діловій (ступінь підготовки та засвоєння матеріалу, ефективність рекомендацій, аргументованість позицій чи пропозицій), риторичній (культура мовлення, лаконічність, логічність у відповідях, чіткість і доказовість висновків, манера поведінки, уміння підтримувати зв'язок з аудиторією) та етичній (тактовно й коректно відповідати на запитання, толерантно ставитися до інших та їхніх поглядів).

Дискусія як засіб активізації мовленнєвої діяльності студентів сприяє формуванню навичок аргументації, умінь слухати співрозмовника, аналізувати його думки, ставити запитання, формулювати відповіді [8, с. 69].

Таким чином, дискусія сприяє розширенню кола навчального мотивування, групова взаємодія дозволяє виділити моделі і принципи дискутування, що дають право відшукати або підтвердити істину. Зрозуміло, що студенти стануть рівноправними опонентами викладача, якщо володітимуть мистецтвом

дискутування, а навчальна дискусія як форма інтенсифікації навчальної діяльності, наукового пошуку, взаємодії педагога й студента сприятиме детальному аналізу різних поглядів, рельєфному розгляду порушеної проблеми.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – 2-ге вид., доп. – К. : ВЦ „Академія”, 2009. – 376 с.

2. Зарецкая Е. Н. Риторика : теория и практика речевой коммуникации / Е. Н. Зарецкая. – [2-е изд.]. – М. : Дело, 1999. – 480 с.

3. Зарицька І. Структурні типи аргументативних мовленнєвих актів сучасної української мови: комунікативно-прагматичний аспект / І. Зарицька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/1s/2009_18/18.34_zaryuska_argumentatyvy.pdf

4. Казарцева О. М. Культура речевого общения : теория и практика обучения : Учеб. пособие / О. М. Казарцева. – 2-е изд. – М. : Флинта, Наука, 1999. – 496 с.

5. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 311 с.

6. Педагогическое речеведение : словарь-справочник; под ред. Т. А. Ладыженской, А. К. Михальской ; сост. А. А. Князьков. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Флинта, Наука, 1998. – 312 с.

7. Святогор И. П. О некоторых особенностях синтаксиса диалогической речи в современном русском языке : Диалогическое единство / И. П. Святогор. – М. : Просвещение, 1960. – 198 с.

8. Стернин И. А. Дебаты как форма обучения речевым навыкам / И. А. Стернин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0070426.pdf